

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Derleme Makalesi

BUGU
Journal of Language and Education

3/2, 172-181

Makale Geliş Tarihi: 22.05.2022

TÜRKİYE

Makale Kabul Tarihi: 09.06.2022

Başpınar Yörük, N. (2022). Şehir adlarının efsaneye dayalı olanları üzerine bir inceleme. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 172-181. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.92>

ŞEHİR ADLARININ EFSANEYE DAYALI OLANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Naciye BAŞPINAR YÖRÜK

Millî Eğitim Bakanlığı naciye.baspinar@hotmail.com ORCID

Öz

İnsanoğlu öncelikle ad koymayı daha sonra koyduğu adlara anlamlar vermeyi öğrenmiştir. Bu çalışmanın çıkış noktası Anadolu'daki yerleşim yerlerine adlandırmaların nasıl yapıldığının anlaşılma istenmesidir. Anadolu gerek sosyoekonomik yapısı gerekse coğrafi zenginliklerinden dolayı tarihte yerleşim yeri olarak seçilen alanların başında yer almaktadır. Bu bilgiden hareketle araştırmada ülkemizdeki il adlarının verilmesine dair sözlü kültür ürünü olan efsanelerin ve efsane mitlerinin derlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışma betimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile yürütülmüştür. Konuyla ilgili edebî, tarihî, bilimsel eserler incelenmiş, ülkemizdeki il merkezi adlarının dilden dile anlatılan efsaneleri derlenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda Anadolu kültüründeki zenginlik bir kez daha ortaya koyulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Şehir adları, efsaneler, kültür.

A REVIEW OF CITY NAMES BASED ON A MYTH

Abstract

Mankind has learned to put names first and then to give meanings to the names they put. The starting point of this study is to understand how the naming of the settlements in Anatolia is made. Anatolia is one of the places chosen as a settlement in history due to its socio-economic structure and geographical richness. Based on this information, it is aimed to compile the legends and legend myths, which are the products of oral culture, about giving the names of provinces in our country. This study was carried out with the scanning model, which is one of the descriptive research methods. Literary, historical, and scientific works related to the subject were examined and the myths of the place names in our country were compiled. As a result of this study, the richness of Anatolian culture is tried to be revealed once again.

Keywords: City names, myths, culture.

1. Giriş:

Bu araştırmanın çıkış noktası yerleşim birimlerine adlandırmanın nasıl yapıldığının merak edilmesi olmuştur. Topluma hizmet etmiş kişilerin adlarından cadde ve bulvar isimleri; tarihî şahıs isimlerinden yerleşim yeri isimleri olabildiğini kolaylıkla tespit etmek mümkündür. Ancak bazı yerleşim yeri isimlerinin olaya dayalı sözlü kültür ürünü olarak dilden dile aktarıldığını da belirtmek gerekir.

Türklerin Anadolu'ya gelişi ile birlikte burada kurdukları yerleşim yerleri ve devletlerine başkentlik yapan merkezler dikkati çekmektedir. Batı Hunları Anadolu'ya ilk gelen Türklerdir. Batı Hunları Orta Asya'dan göç ederek batıya doğru gelmiş, iyi durumda olan askerî birlikleri vesilesi ile Karadeniz'in kuzeyinde bulunan küçük kavimlerin (Alan, Ostrogot ve Vizigotları) dağılmalarını sağlayıp, Avrupa Hun Devleti'nin temellerini atmışlardır (Kafalı, 2002). Türklerin Anadolu'ya akınlarında kullandıkları yol ağ/güzergâhlarının yönü çoğunlukla doğudan batıya yahut batıdan doğuya doğru olmuştur (Gül, 2010). Anadolu'ya seferler genellikle derin ve uzun vadi boylarından gidilerek yerleşim merkezlerine ulaşmak üzerine planlanmıştır. Anadolu'nun fethi için Türklerin kullandıkları vadiler boyunca giden bazı temel yol haritaları bulunmaktadır (Yınanç, 2009). Anadolu'ya Türk akınları 1071'e kadar çeşitli yollar üzerinden devam etmiş, Türkler geçtikleri yerlere kültür aktarmaları ve adlandırmalar yapmışlardır. Türkler başkentlerini seçerken titizlik göstermişler çeşitli sebeplere dayalı olarak belli merkezleri kullanmışlardır.

Bu bilgilerden hareketle araştırmanın il merkezleri ile sınırlı kalmasına karar verilmiştir. Yazılı basılı kaynaklardan yararlanıldığı gibi bilirkişi görüşmeleri de yapılmış yerleşim yeri adlarının efsaneleri bir araya getirilmiştir.

1.1. Toponimi:

Toponimi tanımlamadan önce birkaç kavramın bilinmesi gerekir. Örneğin “onomastik” (Fr. *onomastique*) özel adları konu edinen bilim dalıdır. Ad bilimi olarak da anılan bu alan için kısaca onomastik veya namenkunde terimlerinden faydalanılır (Aksan, 2009). İl isimlerinin de özel isim olduğu bilgisinden hareketle toponimi onomastik biliminin bir alt dalı olarak düşünebiliriz. Toponim (Fr. *toponyme*) a.: Yer adı Toponimi dil. b.: Yer adlarını, yer adlarının kökenlerini, hâlen konuşulmakta olan dil ile ya da ortadan kalkmış dillerle bağlantılarını inceleyen dil bilim dalıdır (Çağbayır, 2007).

Bu bilim dalı 20. yüzyılın başlarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Toponiminin çalışma alanını yerleşim yerlerinin tamamı (il, ilçe, köy, kasaba, mahalle, sokak vs.) ve bunun yanı sıra doğal oluşumlu yeryüzü şekillerine verilen isimler (dağ, ova, göl, ırmak vs.) de oluşturmaktadır. Bu bilim dalı ile uğraşan kişilere toponimist denir (Eren, 2010). Çalışma sırasında zaman zaman toponimiden yararlanıldığını söylemek mümkündür.

1.2. Efsane Kavramı:

Efsane, *Türkçe Sözlük*'te (2011) “Eski çağlardan beri söylene gelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence.” (TDK, 2011) şeklinde tanımlanmıştır. Efsane kelimesi dilimize Farsçadan geçmiştir. Sakaoğlu (1980) efsane ile ilgili şunları söylemiştir: Efsane hakiki bir hikâyedir. Gerçi o tabiatüstü olaylarla iş görür ama anlatıcıları tarafından ona inanılır. Anlatan ve dinleyen onun gerçekliğine hüküm verir. Elçin (1993) efsaneyi “İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren aynı coğrafya, muhit ve kavimler arasında gelişen, zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü

olan masallar vardır. Bu masallara Farsçada efsane denilmektedir” şeklinde ele almaktadır. Destanlar efsanelerin şiir şeklinde söylenmiş versiyonları gibidir. Bu açıdan ilk Türk destanları oldukça önemlidir.

1.3. Efsane Tipleri:

Efsanelerin ayrı bir metin türü olarak değerlendirilip düzenlenmesi 20. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Yapılan kongreler sonucunda efsaneler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1. Yaratılış ve yok oluş efsaneleri
2. Tarihî efsaneler
3. Olağanüstü varlıklarla ilgili efsaneler
4. Dinî efsaneler
5. Şehir, dağ, göl, deniz gibi mekânlarla ilgili efsaneler
6. Mistik varlıklarla ilgili efsaneler
7. Aşk ve sevgi ile ilgili efsaneler

1.4. Yer Adlarına Kaynak Olan Durumlar:

İnsanlar kavramları, varlıkları sahiplenmek ve isimlendirmek istemişlerdir. Bu durum insanın bir yere ait olma içgüdüsünden kaynaklanmaktadır. Zamana iz bırakmak insanın tarihî tutkularından biridir. Bu yüzden kimi zaman kişi adları yerleşim yerlerine ad olurken kimi zamanda millet, sülale, ırk boy adları yerleşim yerlerine ad olarak verilmiştir. Yerleşim yeri adlandırmalarını kategorilere ayıracak olursak şöyle bir sınıflandırma yapılabilir:

1. Meslek adlarının yerleşim yerlerine ad olması: Dikici, Kaşıkçı, Demircilik vb.
2. Kişi adlarının yerleşim yerlerine ad olması: Seydişehir, Karacaahmet, Şihömer, Şereflikoçhisar, Gülnar vb.
3. Topluluk adlarının yerleşim yerlerine ad olması: Avşar, Yüreğir (Sümer, 2017), Türkali, Danişment, Karadonlar vb.
4. Coğrafi ve mimari yapı adlarının yerleşim yerlerine ad olması: Taşoluk, Bakırlı, Kavak, Karapınar, Viranşehir, Kadınhanı, Tatlıkuyu, Kümbet, Bodrum, Aksaray.
5. Günlük dilin yerleşim yerlerine ad olması: Burdur (Burada Dur), Bulasan (Bulun Hasan'ımı), Bereket, Konya vb.
6. Eşya adlarının yerleşim yerlerine ad olması: Çengelköy, Kılıçlı, Elecik.
7. Hayvan adlarının yerleşim yerlerine ad olması: Tavşanlı, Polatlı (Bol atlı), Yılanlı, Keçiborlu vb.

Bunların yanı sıra doğal afetler, zaman kavramı, hastalıklar ve benzeri durumlar da yerleşim yeri adlandırmalarında etkili olmuştur.

Tarihi açıdan bakılacak olursa günümüze kadar yer adları konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Bu coğrafya’da yapılan çalışmalara Cumhuriyet’in ilk yıllarında rastlamak mümkündür. Yer adları konusunda yapıldığı düşünülen en eski araştırmalar; Fuad Köprülü’nün 1925 yılında *Türkiyat Mecmuası*’nda yayımlanan “Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar” başlıklı makalesi ve H. Nihal ile A. Naci tarafından 1928’de aynı dergide yayımlanan “Anadolu’da Türkler’e Ait Yer İsimleri” başlıklı çalışma olduğu kabul edilmektedir (Kurgun 2007).

Bu çalışmanın konusu ile ilgili araştırmacılar birçok farklı açıdan çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Bazıları tek bir şehre ve o şehrin yerleşim birimlerine dair araştırmalar yapmıştır. Aliagaoglu ve Yiğit (2014), Balıkesir’de Şehrsel Toponimi: Cadde Adları isimli çalışmalarında Balıkesir’deki cadde adlarının ortaya çıkış biçimini incelemiştir, Parlak Kalkan (2015), Gaziantep Adı Üzerine isimli araştırmasında ise Gaziantep’in tarihi ışığında aldığı isimleri ve bu isimlerin verilmesine dair kaynakları incelemiştir. Bunların yanı sıra Erzurum, Çıldır gibi tek bir yer adının incelendiği çalışmalara rastlamak da mümkündür.

Ayrıca Güner ve Ertürk’ün (2004) çalışmalarında Türkiye’deki il merkezlerinin adlarının kaynağı araştırılmış ve 45 il merkezinin adının insan kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Konuyla ilgili ulaşılabilen en kapsamlı ve bu çalışmaya kaynaklık eden çalışma ise Önder’in (1969) Efsane ve Hikâyeleriyle Anadolu’da Şehir Adları başlıklı eseridir. Önder, bu çalışmada yer adlarının ortaya çıkışının kurguya dayalı olanlarının tamamını derlemeye çalışmıştır. Her ne kadar çalışmanın adı şehir adları olsa da günümüzde ilçe olan birkaç isme de yer vermiştir.

Bu araştırmanın amacı il merkezi isimlerinden efsaneye dayalı olanların tespit edilmesi ve efsanelerin toplu olarak yazıya geçirilmesi, kültürel zenginliğimizin ortaya konmasıdır. Bu çalışma ile birlikte Türklerin yaşantılarına, inançlarına, sosyokültürel yapılarına dair bilgiler elde edilmektedir. Ayrıca efsane türünün kültürümüzdeki yerinin de daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem:

Bu çalışmada tarama yönteminden yararlanılmıştır. Tarama araştırmaları çoğunlukla var olan durumu betimlemek ve aktarmak için kullanılan araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Ülkemizde efsaneye dayalı il merkezi adları öncelikle alfabetik sıraya dizilerek bu yer adlarında kullanılan sözcükler tespit edilip; bu adların efsaneleri, bu efsanelerde geçen olaylar, kahramanlar yerler araştırılmıştır. İl merkezi adları ile ilgili bugüne kadar yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca daha önce yapılmış olan Anadolu’nun il ve ilçeleri ile ilgili araştırmalar da bulunmuş ve birçok interaktif kaynaktan faydalanılmıştır. Böylece il merkezi adlarının verilmesini sağlayan efsanelerle Türklerin kültürel birikiminin getirdiği özellikler meydana çıkarılmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular:

Çalışmanın bu bölümünde il merkezi adlarının efsane yoluyla verileri tespit edilmiş ve alfabetik sıra ile efsaneler ve efsane öğeleri özetlenmiştir. İl merkezi adlandırmalarında karşılaşılan mitler genellikle; savaşlar, rüyalar, bilge varlıklar veya insanlardır. Adını bir efsane ile alan il merkezleri Ankara, Antalya, Aydın, Bingöl, Bitlis, Burdur, Denizli, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, İzmir, Karaman, Konya, Mersin, Muğla, Muş, Rize, Tekirdağ, Urfa ve Uşak’tır.

3.1. Ankara:

Frigya Kralı Midas’a bir gece rüyasında “Durma kalk! Senin topraklarında bir gemi çapası var. Onu ara ve bulduğun yerde bir şehir kur! Bu şehir sana ve halkına mutluluk getirecek” denir. Midas bu rüyaya çok sevinir ve adamlarına çapayı bulmaları emrini verir.

Ankara kalesinin bulunduğu yerde çapa bulunur. Şehir bulunan yerin etrafına kurulur ve bu anlama gelen “Ankar” ya da “Ankira” adıyla anılır. Gemi çapası uzun yıllar tapınakta saklanır. Bu isim de zamanla Ankara’ya dönüşmüştür (Önder, 1995). Ankara isminin ortaya çıkışı rüya motifi ile efsaneleşmiştir.

3.2. Antalya:

Henüz Antalya bir şehir merkezi değilken Side sağlam kaleli, zengin, uğrak bir liman şehriymiş. Yirmi iki asır önce Bergama Kralı İkinci Attalos Side'yi alamayınca bugünkü Antalya merkeze gelir ve bir şehir kurar. Zamanla kurduğu şehirle birlikte anılır ve adına "Attaleia" denilir ve bu ad değişerek Antalya'ya dönüşür (Önder, 1995). Burada bir söylenti dönüşümü işlenmiştir.

3.3. Aydın:

Bir Türk sultanı komşusu Rum sultanının kızıyla evlenmiş ve Rum sultanının kızının çeyizi olarak Türk sultanına "Damadıma söyleyin oturduğu şehirde güneş batınca yola çıkınsın. Gün ışığıncaya kadar dörtlü sürsün. Nereye kadar sürmüşse oralar onundur." mesajını göndermiştir.

Türk sultanı kayınpederinin dediğini yapmış, gün ışığı aydınlık olunca durmuş ve bir sınırlı şehri kurmuştur. Bu şehre de Aydın adını vermiştir (Önder, 1995). Burada işlenen bilgelik ve cömertlik motifidir.

3.4. Bingöl:

Avcının biri av gezintisi sırasında güzel bir kuş görür ve vurur. Vurduğu kuşu karısına temizleme kolaylığı olsun diye yan başında duran gölde yıkar, temizler, heybesine koyar. Sevinçle eve dönen avcının aklında vurduğu kuşun güzel yemeği vardır. Ancak karısı kuşu tam heybeden çıkaracakken kuş canlanıp uçar, gider. Bu duruma bir anlam veremeyen avcı daha sonra fark eder ki kuşu yıkadığı su abı hayattır. Kuşu yıkadığı göle giden avcı orada binlerce küçük gölün meydana geldiğini görür. Hangisinin abı hayat olduğunu bilemez. Bir o göle bir bu göle boşuna çırpınır. Avcının yaşadıklarından sonra göllerin bulunduğu dağlık bölgeye Bingöl adı verilmiştir. Daha önce sadece dağlık bölgenin adı olan bu isim 1945'ten sonra şehir merkezinin de adı olmuştur. Efsanedeki avcının halk şairi Köroğlu olduğu iddia edilir (Alptekin, 1993). Burada efsanelerde ve destanlarda ve Türk mitolojisinde sıkça geçen abı hayat miti bulunmaktadır.

3.5. Bitlis:

Seferleriyle ünlü Büyük İskender doğuya yaptığı sefer sırasında Bitlis'in havasını suyunu çok beğenir. Kölesi Beatlis'i çağırır ve "Buraya öyle bir kale inşa et ki fethedemeyeyim" der. Aynı zamanda sefer dönüşüne kadar da bitmesini ister. Bunun üzerine Beatlis öyle bir kale inşa eder ki bakanlar hem hayran olur hem şaşır kalır. Seferden dönen Büyük İskender'e savaşmadan kaleye giremeyeceği bildirilir. Ancak ne yapsa kaleyi alamaz. Yenilgiyi kabul eder. Beatlis, Büyük İskender'e kale için söylediklerini hatırlatır ve anahtarı teslim etmek ister. Büyük İskender bu bölgeyi Beatlis'e verir. Şehir artık onun ismiyle anılmaktadır (Gülmez, 1995). Yine bir kişi isminden dönüşen bu efsanede savaş motifi işlenmektedir.

3.6. Burdur:

Selçuklu sultanı bir gece rüyasında aksakallı bir Türkmen kocası görür. Sultanın Bizans'a ait toprakları fethetmek istediğini bildiğini söyler. "O topraklar er geç senin olacaktır. Yarından tezi yok atını ovalara sür. Biz sana dur diyinceye kadar ilerle" der.

Ertesi sabah Selçuklu ordusu hazırlıklara başlar. Dağlar, tepeler aşılır. Köyler, obalar geçilir. Her geçilen yer Selçuklu toprağı olur. Ne kadar gidilmiş kaç gün geçmiştir bilinmez.

Bir vakit gün akşama kavuşurken sultanın kulağına bir ses gelir: Burada dur! Sultan rüyasındaki uyarıyı hatırlar. Atını durdurur ve konaklamaya karar verir. Bu söylem zamanla Burdur'a dönüşür (Sakaoğlu, 2003).

3.7. Denizli:

Denizli ovası eskiden denizmiş. Kıyıda yaşayan fakir balıkçı kimi zaman azgın dalgalarla boğuşur, ufacık kulübesinde yaşarmış Balıkçının bakmak zorunda olduğu bir de annesi varmış. Yine öyle fırtınalı bir günde denize açılan balıkçı kulübesine dönememiş. Çaresiz bekleyen annesi oğlunun gelemeyeceğini anlayınca yüreğinden şu sözler dökülmüş: Üstün dağ taş; altın ateş olsun. Senin yüreğin de benimki gibi yansın. Dumanın çıksın, suyun kaynasın. Kadıncağız daha bunları söylerken koca deniz dağ, taş olmuş; suyu çekilmiş. Sular çekildikten sonra oluşan ovaya Denizli demişler (Ayдын, 1977). Bilge kadın figürü işlenmiştir.

3.8. Erzincan:

Tarihi boyunca büyük depremler gören bu şehirde yüzlerce hatta binlerce can taşın toprağın altında kalmış tabiri caizse ezilmiştir. O yüzden halk şehre "Ezercan" adını vermeyi uygun bulmuştur. Fakat eski çağlarda adının "Eriza" Selçuklularda "Ezirgan" olduğu bilinmektedir. Bu kelimelerin ses değişimi ile Erzincan olduğu düşünülmektedir (Kara, 1993). Halk bilgeliğine ve doğal afetlere dayalı bir efsane olduğu ve isimlendirmenin bu yolla yapıldığı görülmektedir.

3.9. Erzurum:

Erzurum çok eski bir yerleşim yeri olduğundan adı ile ilgili efsane de çoktur. Kelimenin "Erzen" den geldiği düşünülmektedir. Erzurum'un kuzeybatısındaki Erzen köyü bir savaş sırasında yakılıp yıkılarak harap edilmiştir. Kalan köy halkı da bugünkü Erzurum'un yerinde bulunan "Teodosyopolis" şehrine gelip yerleşmiş. Daha sonraları bu yere Erzen şehri manasına gelen "Erzenium" adı verilmiştir (Önder, 1995). Efsane bir savaş motifi çerçevesinde ele alınmıştır.

3.10. Gümüşhane:

Bir zamanlar Gümüşhane'nin bir beyi, beyin de dillere destan güzellikte Gümüş adlı bir kızı varmış. Kızın güzelliği herkesin gözünü kamaştırır, başını döndürürmüş. Bu kızı başka diyarların beyleri, paşaları istese de onun gönlü fakir ama yakışıklı aynı zamanda yiğit bir delikanlıya aitmiş. Babası kızını onu isteyen beylerden birine vermek niyetindeymiş. Kızı istemem diye diretince babası gümüşten bir köşk yaptırıp kızını hapsedmiş. Kızcağız çilesini burada doldurmuş. Altın sarısı saçları gümüşten birer tel olmuş. Şehrin bulunduğu yere kurulan şehre Gümüşhane denir (Önder, 1995). Efsane, destan ve mitolojik öykülerin çoğunda karşılaşılan güzel kadın motifi işlenmiştir.

3.11. İzmir:

Erkek egemenliğine son vermek isteyen savaşçı Amazon kadınları bu bölgede yaşarmış. Heybetli vücutları olan Amazonlar atlarına çıplak biner, savaş aletlerini daha iyi kullanabilmek için sağ memelerini kestirirlermiş. Bu sebepten kendilerine "memesiz" anlamına gelen Amazon adı verilmiştir. Esir ettikleri erkekleri köle gibi ağır işlerde kullanır bir süre sonra zevk için öldürürlermiş. Amazonların kurduğu şehre başkanlarının adı olan Zmirna adını vermişler. Bu isim zamanla İzmir olmuş (Önder, 1995).

3.12. Karaman:

Karaman'ın eski adı Larende'dir. Ermenek'teki Ermeniler ve Moğollar bu bölgeye sık sık baskın yapmaktadır. Karamanoğulları bu duruma bir son vermek gerektiğini düşünmüş.

Düzenli bir birliğin kurulması ve istilanın bozguna uğratılması sonucu beyliğin adı olan Karaman ismi bu bölgeye verilmiştir (Özmen, 2001).

3.13. Konya:

Doğudan uçarak gelen iki veli Anadolu'nun merkezine doğru ilerlerken bu bölgeyi görür çok beğenirler. Biri diğerine "Konalım mı ya erenler?" demiş. Diğer "Kon ya!" cevabını vermiş. Bunun üzerine yere inerek buraya bir şehir kurmuşlar, adı da Konya olmuş (Emiroğlu, 1993).

3.14. Mersin:

Mersin'e ilk gelen kavimler şehri çalılarla kaplı görürler. Kış mevsimi olduğu için ne olduğunu anlayamazlar. Baharda beyaz çiçekler açan bu bitkiye Mersin adını; bitkinin yetiştiği yere de aynı adı verirler (Sakaoğlu, 2003).

3.15. Muğla:

Kanuni Sultan Süleyman, Rodos seferine giderken yolda mola vermek gerektiğini düşünmüş. Bugünkü Muğla'nın merkezine geldiklerinde "Burada mola verelim" demiş. Kanuni'nin bu isteği üzerine kurulan şehre Muğla adı verilmiş (Önal, 2003).

3.16. Muş:

Tanrılık iddiasında bulunan Nemrut'a ilahi bir ceza olarak fareler gönderilmiş. Şehrin yakınlarındaki bir mağaradan kocaman fareler çıkararak şehri talan etmiş. Farelerin soyunu ancak Büyük İskender'in ünlü bilgini Filikos kurtarabilmiş. O günden sonra bu bölgede fare olmamış ama Muş, fare demekmiş (Önder, 1995).

3.17. Rize:

Sevdiği adamı Karadeniz'in hırçın sularında kaybeden güzel, zengin, cömert, hayırsever bir kadın varmış. Bu kadının adı Raziye'ymiş. Her gece pencereden denizi seyreder, sabaha kadar ağlarmış. Bir sabah ondan geriye "Hazinelerimi fakir fukaraya dağıtın, gelip buraya ev bark kursunlar. Beni de aralarında bulsunlar" notu kalmış. Derler ki Rize'nin bitmeyen yağmurları onun gözyaşları, içli türküleri onun ağıtlarıymış (Önder, 1995).

3.18. Tekirdağ:

Bölgenin Tekfur'u ava çıkar ve güzel bir ceylanı vurur. Düşmeyen ceylan yaralı yaralı kaçır, Tekfur da onu takip eder. Bir bakar ki yavru ceylanları emzirmektedir. Vurduğu ceylanı bu şekilde son nefesini verirken görmek Tekfur'u çok üzer. Tacını tahtını bırakıp dağa çıkar. Tanrıya kendisini affetmesi için yalvarır. Bugünkü Tekirdağ Tekfur'un çıktığı dağın eteklerine kuruludur. Şehir adını da buradan alır (Önder, 1995).

3.19. Urfa:

Tanrılık iddiasında bulunan Nemrut'a bir sinek musallat olmuş. Burnundan girmiş ve dayanılamayacak şekilde baş ağrısına sebep olmuş. Bunun üzerine Nemrut askerlerini çağırıp burnuna ve kafasına vurarak sineği çıkarmalarını istemiş. Onlar kafasına ve burnuna vururken

Nemrut da “Vur ha, Vur ha” diyerek teşvik ediyormuş. Ancak sinek çıkmadan Nemrut ölmüş. Bu şehre Vurha adı verilmiş ve yine bu isim zamanla dönüşmüş (Şen, 1994).

3.20. Uşak:

Söylentilere göre bu şehirde muazzam güzellikte bir mesire alanı varmış. Yılda bir kez bir bahar serinliğinde şehrin gençleri burada toplanır, tanışır, görüşürlermiş. Eş seçimi de burada yapılırmış. Bir süre sonra sevgililer mutluluklarını bir güne değil bir ömre sığdırabilmek adına bu güzel mesire alanında bir şehir kurmuşlar ve adına “âşıklar şehri” anlamına gelen “Diyar-ı Uşşak” demişler. Uşak adı buradan gelmiştir (Önder, 1995).

4. Sonuç ve Öneriler:

İnsan ait olmak ve sahiplenmek duyguları ile dünyaya gelir. Vatan kavramının oluşumunu da temelde bu duyguya bağlayabiliriz. İnsan ile toprak arasındaki ilişki yaratılıştan ve dünyanın oluşumundan başlayarak çeşitli sebeplere dayanır.

Bu çalışmada Anadolu’daki il adlarının efsaneye dayalı olanları derlenmiştir. Bu efsanelerle ilgili ortak motifler; rüyalar, fetihler ve zamanla değişikliğe uğramış söylenişlerdir. Yerleşim yerine ad verirken yaşanan toplumun o olaydan etkilenmiş ve tekrarlı olarak söylenmiş olması da oldukça etkilidir.

İncelenen il isimlerinin konulmasında Türk-İslam kültürü etkili olduğu gibi eski çağ inanışlarının da etkili olduğu görülmektedir. Bu da Anadolu’nun bir kültür mozaiği oluşturduğunu kanıtlar niteliktedir.

Şehir isimleri ile ilgili efsanelerin belediyeler tarafından şehir tanıtımlarına eklenmesi düşünülebilir. Efsaneler turizm açısından iyi bir tanıtım ögesi olarak kullanılabilir. Şehir adlandırmalarındaki efsaneler, ders kitaplarında değer aktarımı için eğitici metin olarak kullanılabilir.

Kaynaklar

- Ağaoğlu, A. ve Yiğit, Y. (2014). Balıkesir’de şehrsel toponimi: cadde adları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 311-329.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alptekin, A. B. (1993). *Fırat havzası efsaneleri*. Antakya: Kültür Ofset Basımevi.
- Aydın, N. (1977). Denizli adının doğuşu efsanesi. *Türk Folklor Araştırmaları*, 337.
- Çağbayır, Y. (2007). *Orhun yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Emiroğlu, S. (1993). *Konya efsaneleri (inceleme metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Eren, H. (2010). *Yer adlarımızın dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gönen, S. (2004). *Anadolu’da yer adlarına bağlı olarak oluşan efsaneler üzerine incelemeler*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Gül, M. (2010). *Orta çağlarda doğu ve güneydoğu Anadolu*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın evi.

- Gülmez, U. (1995). *Bitlis yöresi folklor ürünleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Güner, İ. ve Ertürk, M. (2004). Türkiye il merkezi kent adlarının kaynakları üzerine bir araştırma. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 12, 39-62.
- Kafalı, M. (2002). Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması. (Editör: Hasan Celal Güzel) *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kara, R. (1993). *Erzincan efsaneleri üzerine bir araştırma*. Erzincan: Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma.
- Köksal, H. (2004). *Milli destanlarımız ve Türk halk edebiyatı*. Ankara: Toker Yayınları.
- Önal, M. N. (2003). *Muğla efsaneleri (araştırma inceleme)*. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Önder, M. (1969). *Efsane ve hikâyeleriyle Anadolu'da şehir adları*. Ankara: Defne Yayınları.
- Önder, M. (1995). *Şehirden şehire 2*. İstanbul: İş Bakası.
- Özmen, H. (2001). *Konya'dan derlemeler*. Konya: Bitirme Tezi.
- Parlak Kalkan, G. (2015). Gaziantep adı üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), s.101-107
- Resimli Türk Mitolojisi Sözlüğü* (2019), e-kitap.
- Sakaoğlu, S. (2003). *101 Türk efsanesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sepetçioğlu, N. (1995). *Karşılaştırmalı Türk destanları*. İstanbul: Akran Yayınları.
- Sümer, F. (2017). *Oğuzlar (Türkmenler) tarihleri -boy teşkilatı- destanları*. İstanbul: Türk Dünyası araştırma Vakfı.
- Şen, Ö. (1994). *Urfa folklorundan örnekler*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Turan, M. (1998). Türk destanları. (içinde *Türk Halk Edebiyatı*). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 42-61.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yınanç, M. H. (2009). *Türkiye tarihi, Selçuklular devri-I*. (Editör: Refet Yınanç). Ankara: Ekol Yayınevi.

Extended Abstract

Mankind has learned to name names first and then to give meanings to the names they put. While the place names are emerging, sometimes the natural features of the named place and sometimes the cultural and socio-cultural influence have emerged. Place names and the subject of naming have aroused serious interest in people. It has often been an important area of scientific studies, albeit with different perspectives. The most important element that distinguishes things, places, people, and concepts from each other and expresses their difference is their names. A name; is an expression that is used to express, describe, convey or say an object or concept; a word is a name. Naming, on the other hand, is to give names to all living and non-living beings as well as abstract concepts to call, exclaim or commemorate.

Plato on the subject: "An object that loses its name also loses its essence." he said. Based on this sentence, it can be said that Plato was the first person to emphasize the importance of

toponymy. It is the first meaning of an object or concept in the human mind that he tries to explain with the expression of the essence of the object. These names given to each object or concept are both literary documents and historical sources.

City names; are symbols of the city we live in and they are equivalent to those cities in terms of semiotics. For this reason, the existence of the names of the cities makes the places we live in or those places meaningful and visible even if we have not seen them before. It allows us to make associations. It brings harmony with nature. City names; should be considered an important element that enables us to adapt to the cultural environment we live in.

The starting point of this study is to understand how the naming of the settlements in our country is made. The symposium organized under the name of "Turkish Place Names Symposium" on 11-13 September 1984 in Turkey has been very useful in terms of providing new perspectives to researchers and studies on place names. Although there was a great need to organize similar symposiums, conferences, and congresses, continuity could not be ensured and new ones could not be organized. Researches on toponymy in our country are also very important in terms of revealing the intangible cultural heritage. For this reason, it is possible to say that there is a need for research on the aspects of toponymy related to folklore, literature, and geography.

Anatolia is one of the places chosen as a settlement in history due to its socio-economic structure and geographical richness. Based on this information, it is aimed to compile the legends and tales, which are products of oral culture, about giving the names of provinces, districts, and villages in our country. While the efforts to compile Turkish culture, which has a rich structure, continue; It is a clear fact that oral culture, especially structures such as legends, fairy tales, and folk tales, are on the verge of being forgotten (Gönen, 2004)

This study was carried out with the scanning model, which is one of the descriptive research methods. Literary, historical, and scientific works related to the subject were examined and the tales of the place names in our country were compiled. As a result of this study, the richness of Anatolian culture has emerged once again, and the tales that parents can tell their children before bedtime and that can be teaching texts for classes have been written down. The cities mentioned in this study are Ankara, Antalya, and Aydın. Bingöl, Bitlis, Burdur, Denizli, Erzincan, Erzurum, Gumushane, İzmir, Karaman, Konya, Mersin, Muğla, Mus, Rize, Tekirdağ, Urfa and Uşak. Some myths are effective in giving the names of these provinces. Therefore, it can be said that myths were used in naming 20 of 81 city centers. In other words, in this study, the names of provinces in Anatolia based on legend were compiled. Common motifs associated with these legends are dreams, conquests, and sayings that have changed over time. It is also very effective that the society lived in while naming the settlement was affected by that event and said it over and over again.

Persons who will research this subject; can research the legends of the names of districts, towns, and villages, as well as the names of geographical structures. Place names with discourses other than myths can be examined. Municipalities can add name legends to city promotions. Legends can be used as a good promotional item for tourism. It can be used as an educational text for transferring values in textbooks. The tradition of naming can be explored within the framework of people and cultures. Urban legends can be distinguished as verse and prose.

